

сложных правил ее последовательности и структуры. Но если их достаточно использовать в практике общения, они могут и помогут вам стать лучшими педагогами.

Вывод

Выявлено, что при невербальном общении жесты, мимики широко варьируются в межкультурной коммуникации, для представителя другой культуры означающие знаки общения при встрече других культур. Иногда жесты, мимики и другие невербальные знаки бывают знаком согласия, этикета, поведения других культур.

Список литературы:

1. **Беллак, Леопольд.** Reading Faces [Текст] / Леопольд Беллак.- New York: Holt, Rhinehart and Winston, 1981.
2. **Хинд, Р.А.** Невербальная коммуникация [Текст] / Р.А. Хинд.- New York : Aldine, 1972.
3. **Mehrabian, A.** Невербальное общение [Текст] / А. Mehrabian. - New York: Aldine, 1972.
4. **Варгас, Марджори Финк.** Громче слов. Введение в невербальное общение [Текст] / Марджори Финк Варгас. - Айова Iowa.state, 1986.
5. <http://noverbal.ucsc.edu/>

DOI: <https://doi.org/10.54834/vi2.408>

Поступила в редакцию: 20.02.2024 г.

УДК: 81

Сейитбекова С.С.

к.филол.н., доцент Ошского государственного университета, Кыргызская Республика

КӨП УЛУТТУУ МАМЛЕКЕТТЕ СОЦИАЛДЫК ТОПТОРДУН КҮНҮМДҮК БААРЛАШУУСУ

Бул жумушта изилдөөнүн предмети катары көп улуттуу мамлекетте социалдык топтордун күнүмдүк баарлашуусу болууда. Изилдөөнүн максаты- көп улуттуу мамлекетте социалдык топтордун баарлашуусун белгилөө болуп саналат. Изилдөөнүн ыкмасы - маданияттар аралык контентти талдоо болуп саналат. Ой жүгүртүүнүн жана этностор аралык мамилелердин толеранттуулугу азыркы коом үчүн актуалдуу маселе экенин жеке жана коомдук деңгээлде бардык тармактарды камтыйт, белгилүү бир этностун тили өлкөдөгү маданий мурастарды улут катары мамлекет катары ачып бере алат. Этностор аралык маданиятты жана көп кылымдарды карыткан көп улуттуу элдердин тажрыйбасын өзгөчө кылып көрсөтүү абдан маанилүү.

***Негизги сөздөр:** көп улуттуу мамлекет; социалдык топтор; социалдык топтордун баарлашуусу; этностор аралык маданият.*

ЕЖЕДНЕВНОЕ ОБЩЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ГРУПП В МНОГОНАЦИОНАЛЬНОЙ СТРАНЕ

Предметом исследования в данной работе является повседневное общение социальных групп в полиэтническом государстве. Цель исследования – выявить общение социальных групп в полиэтническом государстве. Методом исследования в данной работе служит анализ межкультурного контента. Толерантность мышления и межнациональных отношений является актуальной проблемой нашего современного общества, охватывающей все сферы на личностном и социальном уровне. Важно показать межнациональную культуру и опыт многовековых многонациональных народов особенными.

***Ключевые слова:** многоэтническое государство; социальные группы; общение социальных групп; межнациональная культура.*

DAILY COMMUNICATION OF SOCIAL GROUPS IN A MULTINATIONAL COUNTRY

The subject of research in this work is the everyday communication of social groups in a multi-ethnic state. The purpose of the study is to determine the communication of social groups in a multi-ethnic state. The research method is intercultural content analysis. Tolerance of thinking and interethnic relations is a pressing problem in our modern society, covering all areas at the personal and social level. It is important for us to make the interethnic culture and experience of centuries-old multinational peoples special.

Key words: multi-ethnic state; social groups; communication of social groups; interethnic culture.

Көп улуттуу мамлекетте маданияттар аралык толеранттуулук маселеси боюнча, адамзаттын тарыхында толеранттуулук проблемасы маанилүү орунду ээлеген. Бүгүн биз моюнга алышыбыз керек, адамзаттын билиминин ар түрдүү тармактарда чоң жетишкендиктер өз ара түшүнүүгө жана ымалага алып келген жок. Инсандардын жана адамдардын күчтүү каалоолору бүтүндөй социалдык топтордун күнүмдүк баарлашуу кырдаалында бирдейлиги, афторитаризими жана стероетиптери кээде терс натыйжаларды берет. Заманбап дүйнөнүн татаалдыгы, анын карама-каршылыктары проблемалуулук адамды дайыма муктаждыгын алдына коет, тигил же бул жүрүм-турум үлгүлөрүнө туш болду. Кээде бул жакынкы максаттарга жетүүгө өтө агрессивдүүлүгү көрсөтүлөт. Буга байланыштуу ой жүгүртүүнүн толеранттуулук принциптери, алардын ар бир адамдын күнүмдүк жашоосунда ишке ашыруунун мазмуну жана формасы, өзүнүн жана башкаларды сыйлаган, мыйзамга баш ийген жана чечүүдө күчтүү топтордун ыкмаларын колдонууга каршы чыр чатактуу кырдаалдарга да дуушар болдук десек жаңылышпайбыз.

Баарыбыз бейкалыс, алдын ала белгиленген пикирлерге дуушар болуу менен жашап келебиз. Бул стереотиптер негизинен жашоону калыптандырат жана коомдук адеп-ахлактык нормаларды, турмуш-тиричилик бир инсандын саясий, диний, маданий, илимий дүйнө таанымы түшүнүктөрү жана теориялары бойдон калат.

Изилдөөчүлөр талдагандай, стереотиптер бейкалыс пикирлер жараткан адамдарга карата, ой жүгүртүү көз карашы, жынысына карабай, сексуалдык ориентациясын маданий айырмачылыктар менен аныктаган.

Бул бейкалыс пикирлердин жана стереотиптердин тутумунда өзгөчө кароо, бул ой толеранттуулук жана өнүктүрүү маселеси болуп саналат, этностор арасын, маданий, тилдик жана диний көп түрдүүлүктөн колдонулат. Ошентип, мисалы, көп улуттуу Кыргызстанда этностор аралык маданий тил толеранттуулук сакталат. Кыргызстанда бүгүн өзгөчө кырдаал түзүлдү, ошондуктан толук кандуу маселелерди чечүү үчүн ар түрдүү улуттарга жана элдерге далилдеп берүү абзел.

Кыргызстанда акыркы маалымат боюнча 500дон 1000 ге жакын грек улутундагылар жашайт. Алардын биздин мамлекетте пайда болуу тарыхы өзгөчө оригиналдуулугу жана негизги ролду ойнойт. Алар чоң маданиятка жетиши үчүн эки жол менен багыт алышкан, ыктыярдуу жана зордукчул. Биринчи башталышы менен байланыштуу өткөн кылым жана уланган XX кылымдын 30-50- жылдарында тажрыйбалуу кадрлар жана жумушчу топтор түзүлгөн. Экинчи жол мезгилине байланыштуу XX кылымдын 40-50- жылдарында элдердин абдан чоң миграциясы башталды. Алгач гректер Казакстанда, Өзбекстанда жана Кыргызстандын түштүгүндө отурукташкан. Кыргызстанда эң компактуу гректердин жашаган жерлери Талас, Чуй, Ош областарында жана Бишкек шаары болуп эсептелет. 1994-жылы көп кырдуу билимдүүлөрдүн күчү менен гректер коому түзүлгөн алардын биринчи төрагасы ардактуу профессор эмгек сиңирген куруучу көптөгөн китептердин илимий эмгектердин

автору Филия Савелов эсептелет. Алар коомдун эң күчтүү мүчөлөрү катары өздөрүнүн социалдык интеллектуалдык жаш курагына кесиптик өзгөчөлүктөрүнө карап гректердин каада-салттарын, улуттук маданиятын, кайра жаралуусу үчүн сый мамиле кароо менен алдыга жылышты.

Грек өкмөтүнүн аркасында коомдун күчтүү мүчөлөрүн топтоп фольклордук ансамбльди грек тилин үйрөнүү боюнча долбоорлорду уюштуруп өлкө алдында эки жогорку окуу жайы Ж. Баласагын жана Б.Н. Ельцин атындагы орус славян университетинин жетекчилиги астында тажрыйбалуу окутуучуларды таап кыргыз элинин ассамблеясынын алдында чоң тарыхый уюмдарды уюштурушту. Ага мисал ф.и.д., профессор Д.Ф.Лазариди жана К.Ф.Мегаилди эсептесек болот. Өзгөчө көңүл буруу жана сүйүү грек бийинин музыкасынын жаштардын ансамблин көп майрамдык кечелерге иш чараларга ийгиликтүү катыштырып грек элинин маданиятын өстүрүштү.

«Принциптер декларациясында» берилген аныктамага ылайык толеранттуулук «урматтоо» дегенди билдирет. Толеранттуулук - бул жакшы сапат мүмкүн болгон тынчтыкка жетишүү жана согуш маданиятын алмаштырууга өбөлгө түзөт.

Бул аныктама башкаларга карата толеранттуулукту билдирет, бул жерде жынысына карабай, жаш өзгөчөлүгүнө карабай, ден соолук абалын чыңдоо үчүн күрөшөт.

Этностор аралык толеранттуулуктун көрүнүшү Кыргыз Республикасынын азыркы учурда үстөмдүк кылган социалдык белгилердин таасири, идеаларды, стереотиптерди, коомдун жалпы багытынын иштин ар кандай багыттары сыяктуу учурдагы тилдердин ар бири алар жабык жергиликтүү жана жашоо чөйрөсү менен чектелген эмес, бир элдин принципалдуу толеранттуу жана кошуналардын түздөн-түз таасири да ачык айкын байкалат. Бирок, эне тилинде сүйлөгөн адам бир эле тил менен узака бара албайт, башка элдин маданиятын үйрөнө албайт. Биз сөзсүз түрдө башка элдин маданиятын билүү үчүн, тилин үйрөнүүбүз абзел. Бул тил жөнүндө жалпы дүйнөнү толук жана ачык көрсөтүү деп билебиз. Тил аркылуу жеке адам өзүнө болгон даярдыгын башка бирөө менен диалог жасоодо кызыктуу маек курууда тилге болгон кабыл алуусу байыт.

Этностор аралык толеранттуулуктун көрсөтүүдө өз пикирин ар тараптуу активдүүлүгү менен ой жүгүртүүсүн байытат. Профессор А.Г. Асмалов туура белгилегендей адамдар маданияттар жана элдер маданиятын баалуулуктун жана кадыр баркы катары толеранттуулукту эсептешкен.

Толеранттуулук кандайдыр бир нерсеге анын ичинен башкалардын оюна, диний ишенүүсүнө чыдамкайлуулугуна, сабырдуулукту биринчи орунга койгон. Толеранттуулук адам затынын тарыхында негизги ролду ойнойт.

Толеранттуулук деген эмне? Толеранттуулук деген түшүнүк чыдамдуулук, сабырдуулук, кызматташтык, адамдын кемчилигин сезе билүү, адам укугун жана эркиндигин сыйлоо. ЮНЕСКОнун Парижде өткөн башкы конференциясынын 1995-жылдын 16-ноябрында 62-резолюциясы менен бекитилген жана ошол эле күнү жарыяланган. Ошондуктан 16-ноябрь-Эл аралык толеранттуулук күнү деп белгиленген. Бул декларациянын кабыл алынышына, жер жүзүндө зордук-зомбулуктун, терроризмдин, агрессивдүү улутчулдуктун түрлөрүнүн көбөйүшү себеп болуп жатат.

Толеранттуулуктун артында эмне жатат, бүгүнкү күндө толлерантсыздыктын таасири өтө күчтүү таасир этүүдө. Биздин сезүүбүз боюнча рассалар, уруу урууга бөлүнүүлөр улутчулдук, трайбалистик жана диний экстремизм ого бетер күчүнө кирүүдө.

Стереотиптер- саясий мейкиндикти түзгөн саясий аң сезимдин же иш аракеттин туруктуу жана массалык кубулушу деп билебиз.

Стереотиптер ар кандай болот. Алар адамдардын улутуна, саясий коз караштар, жынысына, экономикалык абалына, ишенимине жана башка сыпаттарына карата айтылып келет. Айрым стереотиптер чындыкка жакын кээ бири чындыктан өтө алыс болушу мүмкүн. Ошондой эле стереотиптер убакыттын өтүшү менен өзгөрүүгө учурашы ыктымал. Ошондой эле маданияттуулук жалпы баалуулукта нормалдуу жүрүм турумда, өзүндүн алган жашоодогу тажрыйбасында байкалат. Тилибизде негизги куралыбыз катары, кадимки биздин жүрүм турумубуздун бир бөлүгү.

Маданият тил колдонулган контексти камсыз кылат. Бул биздин эмне жөнүндө сүйлөшкөнүбүздү, канчалык деңгээлде маданияттуулугубуздун баарлашуу эрежесин сактообуздун улууга урмат, кичүүгө сый көрсөтө билгенибизди өзүбүздүн жүрүм турумубуздун көрсөтө алабыз.

Жыйынтык

Этностор аралык мамилелердин жана ой жүгүртүүнүн толеранттуулугу - бул азыркы коом үчүн актуалдуу маселе экенин жеке жана коомдук деңгээлде бардык тармактарды камтыйт, белгилүү бир этностун тили өлкөдөгү маданий мурастарды улут катары, мамлекет катары ачып бере алат. Этностор аралык маданиятты жана көп кылымдарды карыткан көп улуттуу элдердин тажрыйбасын өзгөчө кылып көрсөтүү, абдан маанилүү деп белгиленүүдө.

Адабияттар тизмеси:

1. **Асмолов, А.Г.** Толеранттуу аң сезимге карай жолдо [Текст] / А.Г. Асмолов. - М.: Смысл, 2000.
2. **Михайлова, О.А.** Толеранттуулук лингвомаданияттык катары категория [Текст] / О.А. Михайлова // Эл аралык конф. доклад. тезистер.- Екатеринбург, 2001.
3. Тил жана коом 2001-жылынын босогосунда турган тил жана коом миң жылдыктар: жыйынтыктар жана перспективалар. Эл аралык кызматташтык уюмунун докладдарынын тезистерин конференциялар. – Бишкек, 2001.

DOI: <https://doi.org/10.54834/vi2.409>

Поступила в редакцию: 22.02.2024 г.

УДК:808.1: 82-32(575.2)

Токтобаева А.Д.

аспирант Кыргызско – Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика

Ч. АЙТМАТОВДУН “КЫЯМАТ” РОМАНЫНДАГЫ НОВЕЛЛАЛАРДЫН БИРИМДИГИ

Бул жумушта изилдөөнүн предмети катары Ч.Айтматовдун “Кыямат” романында инсандардын бири-бирине болгон, андан сырткары, жаратылышка жана жан-жаныбарларга көрсөткөн ырайымсыз мамилелери жөнүндө сүрөттөлөт. Изилдөөнүн максаты- советтик коомдун айрым тескери жактарын, анын жасалмалуулуктарынын бетин ачуу. Изилдөө адабият таануу илиминдеги, адабий, салыштырмалуу-типологиялык методдордун негизинде жүргүзүлдү. Романда жазуучу чыгармасы аркылуу келечек муундарына, табиятка аяр мамиле жасоо керектигин эскерткен. Андагы эпизоддор, жалпы адамзаттын көйгөйлөрүн, келечек урпактардын жакшы жашоосу үчүн жасаган эмгектердин (терс жана оң) жактарын ачык, даана айгинелеп турат. Айтматов романдагы окуялар тизмегин адам жана табият алакасынын призмасынан түзгөн деп айтууга болот. Новеллалардын ички биримдиги адам баласынын моралдык-этикалык жагдайларынын, адам насилдин кыяматынын, инсанияттын рухий кыйрап бара жатканы аркылуу түзүлгөн. Чыгармадагы новеллалар ар бири өз алдынча жүк көтөрүп, ошол эле маалда адамзат коомун түйшөлткөн маселелерди чечүү үчүн ичтен чыккан ачуу “кыйкырыкты” билдирген жалпылык мүнөзгө ээ. Жазуучу бул чыгармасы аркылуу келечек муундарынын руханий баалуулуктарын ойготууну башкы орунга койгон. Чыгармадагы негизги ой мезгил менен мээримдүүлүктүн кагылышын